

УДК 341.78

DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2411-2054.2019.34.169537>*О. І. Яблокова*, аспіранткаОдеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра цивільно-правових дисциплін
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ АВТОРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

У статті розглядаються питання, пов'язані із класифікацією авторських договорів. Насамперед, звертається увага на те, що авторські договори включаються в систему цивільно-правових договорів. Отже, авторським договорам властиві ознаки цивільно-правових договорів. Досліджуються проблеми класифікації по різних ознаках, які дозволяють визначити в цілому місце авторських договорів у системі договорів про розпорядження майновими правами авторів. Розглядаються різні способи виділення класифікацій авторських договорів. До критеріїв класифікації авторських договорів відносяться: вид твору, спосіб використання твору, є твір закінченим або його необхідно створити. Крім того, розглядаються питання про можливість класифікації авторських договорів за прийомом «дихотомії». У статті досліджується питання про класифікацію авторських договорів по суб'єктному складі. У цьому випадку звертається увага на те, що в одному випадку стороною за авторським договором буде виступати первісний суб'єкт (автор), а в інших випадках похідний суб'єкт (особа, якій були передані виключні права). Також пропонується класифікувати авторські договори залежно від мети авторського договору. Однією з найважливіших цілей авторського договору є доведення твору до відомості широкого кола осіб.

Ключові слова: авторський договір, класифікація, критерії класифікації, цілеспрямованість, виключні права, невиняткові права.

Постановка проблеми. Звертання до дослідження питань класифікації авторських договорів за різними критеріями є актуальним і обґрунтованим. Це пояснюється тим, що правильне встановлення критеріїв класифікації авторських договорів дозволить вірно визначати умови відповідних видів договорів. Крім того, дослідивши проблеми класифікації авторських договорів, можна визначити особливості, які відрізняють їх від інших договорів про розпорядження майновими правами авторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання про класифікацію авторських договорів зверталися багато вчених-цивілістів. Ними пропонувалися різні способи класифікувати авторські договори. У ряді таких учених стоять: С. А. Барішев, М. В. Гордон, В. І. Корецький, М. І. Никітіна, А. П. Сергєєв, А. К. Юрченко та інші.

Метою статті є виявлення критеріїв класифікації авторських договорів і визначення системи авторських договорів як договорів про розпорядження майновими правами авторів.

Виклад основного матеріалу. У цій статті звернемося до дослідження класифікації авторського договору як цивільно-правового договору. Як вірно пише А. П. Сергєєв, «виступаючи як особливий вид цивільно-правового договору, авторський договір, у свою чергу, підрозділяється на безліч окремих різновидів, кожний з яких має свої особливості» [10, с. 268]. С. А. Барішев, розглядаючи питання класифікації авторських договорів, указує, що «...важливим є те, що ...види авторського договору можуть одночасно перебувати в різних класифікаційних групах, залежно від обраної підстави розподілу...» [1, с. 52].

Насамперед, необхідно відзначити, що авторський договір як вид цивільно-правового договору можна розглядати як двосторонній, оплатний (якщо встановлено в договорі, то він може бути й безоплатним), консенсуальний.

У юридичній літературі виділяють наступні види авторських договорів: а) залежно від виду творів: авторські договори на створення й використання літературних, музич-

них, аудіовізуальних, архітектурних і інших творів; б) залежно від того, чи є об'єктом авторського договору вже готовий твір або твір, що ще тільки необхідно створити: авторські договори замовлення й авторські договори на готовий твір; в) договори про передачу виключних прав або невиняткових прав; г) залежно від способу використання: видавничий договір; постановочний, сценарний і т.д.; д) авторські договори, пов'язані з використанням ще не оприлюдненого твору або твору, що вже доведено до загальної відомості; е) авторські договори про передачу твору для використання й авторські ліцензійні договори.

Як видно, з наведеного переліку видів авторських договорів, їх можна також класифікувати за логічним прийомом «дихотомії». Зокрема, авторські договори можна ділити, взявши за основу характер (обсяг) переданих прав, на авторські договори на передачу виключних прав на використання твору й авторські договори на передачу невиключних прав на використання твору.

Також, використовуючи даний прийом, можна виділити авторські договори по ступеню готовності твору на авторські договори замовлення й авторські договори на готовий твір. У юридичній літературі має місце судження про те, що договір про створення твору в майбутньому (договір замовлення) варто розглядати як попередній договір. За загальним правилом попереднім називається договір, по якому обидві сторони або одна з них приймає на себе зобов'язання укласти в майбутньому той або інший договір. М. І. Нікітіна коментує думку про визначення договору замовлення як попереднього договору в такий спосіб: «слово «попередній» показує, що за договором, що відбувся, повинен піти інший, остаточний, котрий приведе до досягнення господарської мети, заради якої зав'язуються юридичні відносини. Укладаючи ж авторський договір замовлення, сторони не мають на увазі якийсь інший договір, тому що він сам породжує, визначає й регулює широкий комплекс взаємних прав і обов'язків сторін, що повністю забезпечують ціль авторського договору» [6, с. 97]. Варто додати, що при укладанні авторського договору замовлення автор приймає на себе обов'язок створити твір у вже чітко обумовлені строки, а не обов'язок потім укласти основний договір, у якому й будуть визначені строки створення твору.

Можна також відзначити, що радянське законодавство встановлювало підрозділ авторських договорів, за допомогою способу «дихотомії», на авторські договори про використання творів і ліцензійні договори.

Багато вчених-цивілістів пропонують класифікувати авторські договори залежно від способу використання творів науки, літератури й мистецтва. У роботі, присвяченій праву інтелектуальної власності, А. П. Сергєєв виділяє: «договори про видання або перевидання твору в оригіналі (видавничий договір); договір про депонування рукопису; договір про публічне виконання твору (постановочний договір); договір про використання твору в кінофільмі або телевізійному фільмі (сценарний договір); договір про створення твору образотворчого мистецтва (договір художнього замовлення); договір про використання в промисловості твору декоративно-прикладного мистецтва; договір про розміщення твору в телекомунікаційній мережі й (або) базі даних; інші договори про використання творів науки, літератури й мистецтва яким-небудь іншим способом» [12, с. 389-390].

Дотримується подібної точки зору й учений В. І. Корецький, що затверджував, що саме залежно від способу використання твору варто класифікувати авторські договори. Так, автор пише: «На перший погляд здається, що для ...переліку класифікаційною ознакою може бути характер творів і що тому треба виходити з основного розподілу на твори науки, літератури й мистецтва. Однак при уважному розгляді виявляється, що вирішальну роль у виникненні й реалізації авторських правовідносин грають не характер твору, а спосіб відтворення й використання» [4, с. 195-196]. Саме зазначений критерій, на думку вченого, повинен застосовуватися при класифікації авторських договорів. При застосуванні даного критерію (спосіб використання) класифікації авторських договорів В. І. Корецький виділяв: договори на створення й поширення творів

науки, літератури й мистецтва, відтворені засобами поліграфії (видавничі договори); договори на створення й використання творів образотворчих мистецтв і фотографії (без застосування засобів поліграфії); договори на створення, постановку й публічне виконання драматичних, музичних і інших творів (постановочні договори); договори на створення творів, використовуваних для кінофільмів, звукозапису, радіо й телевізійних постановок і передач (включаючи кіносценарні договори) [4, с. 199-200].

Безумовно, даний перелік не є вичерпним, оскільки з розвитком технічних засобів можуть з'являтися нові способи використання творів науки, літератури й мистецтва. Зокрема, на сучасному етапі, можна додати такий спосіб як використання творів у мережі Інтернет. На сьогодні, розміщення творів будь-якого виду в мережі Інтернет і укладання авторських договорів на використання творів подібним способом є цілком припустимим.

Розглядаючи питання про класифікацію авторських договорів, можна запропонувати їх класифікувати по суб'єктному складі.

По-перше, авторські договори по даній ознаці діляться на договори, що укладаються первісним суб'єктом-автором (співавторами) з іншими особами, як фізичними, так і юридичними. Особливістю даної групи авторських договорів є те, що автор (співавтори) самі визначають який обсяг прав на створене їм (ними) твір буде переданий іншій стороні за договором.

По-друге, можна виділити авторські договори, сторонами яких будуть, так звані похідні суб'єкти. А саме, з однієї сторони це можуть бути спадкоємці, інші особи, яким автор (співавтори) передали певні права, а з іншої сторони будуть виступати будь-які як фізичні, так і юридичні особи. Характерним для даної групи авторських договорів буде те, що сторона, що буде передавати іншій стороні авторські права, може передати їх тільки в тім обсязі, яким вона може розпоряджатися. Крім того, у дану групу можна включити авторські договори, які укладаються між організацією по керуванню майновими правами авторів з фізичною або юридичною особами.

Розглядаючи питання про класифікацію авторських договорів, можна запропонувати виділити такий критерій як мета авторського договору.

Для початку, визначимо, що ж таке ціль із загальнофілософської позиції. Мета – це уявний результат свідомої діяльності людини, групи осіб... Постановка людиною цілей і підбор необхідних коштів завжди ґрунтуються на відбитті у свідомості потреб даного індивідуума або суспільства, об'єктивних і суб'єктивних можливостей і умов їхнього здійснення, а також об'єктивних результатів діяльності.

Звернемося до визначення мети в юриспруденції, зокрема мети договору.

Ще у римському праві приділялася увага мети договору (*causa*). За загальним правилом *causa* означає найближчу мету, заради якої укладається договір. Як указує І. Б. Новицький «...разом з тим *causa* – матеріальна підстава, що привела до укладання договору. Особа може мати при вступі в договір не одну ціль, а декілька... Але для права важлива безпосередньо найближча мета, заради якої особа вступає в договір...» [7, с. 172]. І. С. Розенталь пише, що «слово «кауза» мало в римському праві різні значення. У зобов'язальному праві під «кауза» нерідко розуміли ту матеріальну підставу, внаслідок якої сторона вступає в зобов'язання, ту мету, що мається на увазі при вступі в зобов'язання...» [7, с. 260].

У юридичній літературі відносно мети як системної ознаки для формування класифікації договірних зобов'язань, можна знайти такі висловлення: «ціль зобов'язання – це задоволення відомого інтересу, яким визначається зміст зобов'язання ... коли класифікація підстав виникнення зобов'язань ставиться у зв'язок з метою зобов'язань, ця класифікація повинна одержати дійсно життєвий характер» [9, с. 83]; «...правова мета договору – це ті наслідки, до яких прагнуть його учасники...» [3, с. 69-70].

У загальній системі цивільно-правових договорів авторські договори займають місце в групі договорів, спрямованих на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. При цьому авторські договори, як самостійний вид договорів, спрямо-

ваних на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, можуть бути класифіковані залежно від мети того або іншого авторського договору.

У юридичній літературі радянського періоду як мета авторського договору (зокрема – видавничого договору) розглядалося не просто створення твору, а створення високохудожнього твору науки, літератури й мистецтва. Так, А. І. Ваксберг писав, що «інтереси ...видавництва й ...автора не протипоставлені один одному. Навпроти, відносини між ними – це співробітництво в створенні й випуску високоякісних творів...» [2, с. 3]. А. К. Юрченко у своїй роботі, присвяченій проблемам видавничого договору, вказує, що «...автора й організацію поєднує загальна мета – довести твір до читача, глядача, слухача, притім у найбільш якісному виді, і тим самим повніше задовольнити суспільні інтереси...» [14, с. 5]. М. В. Гордон, розглядаючи авторські договори як особливу групу договорів, звертає увагу на наступне: «цю групу договорів становлять договори, що мають своєю метою реалізувати особливий порядок діяльності творчих працівників по створенню нових творів... і по їхній передачі для використання суспільством» [3, с. 135]. Як видно, автори звертають увагу на якість твору, що повинен бути доведений до відомості суспільства.

О. А. Рузанова у своїй роботі, присвяченій проблемам розпорядження виключними правами, вказує, що «основною метою договірних відносин у розглянутій сфері (розпорядження виключними правами – прим. автора) є не просто створення результату інтелектуальної діяльності, але й відчуження, надання прав на них з метою наступного його використання...» [5, с. 150]. Подібним чином визначає мета договору й Г. Ф. Шершеневич: «ціль договору складається в розмноженні й поширенні твору ...розмноження становить умову поширення й провадиться через намір поширити...» [13, с. 524]. Безумовно, саме за допомогою розмноження й поширення може бути досягнута мета – доведення твору до загальної відомості.

На нашу думку, основною, «найближчою» метою є «...наступне використання прав...» для подальшого доведення твору до відомості певного кола осіб. А створення твору й відчуження, надання майнових прав є тими засобами, які дозволяють досягти основної мети, з якою укладають авторський договір.

Отже, як мета авторського договору можна розглядати доведення створеного твору до відомості того або іншого кола осіб.

Таким чином, можна класифікувати авторські договори залежно від цілей, які перед собою ставлять сторони дані договорів. При укладанні договору, залежно від виду твору, сторони бажають, щоб він (твір) було донесено до широких мас. Зокрема, створюючи твір художньої літератури, знімаючи художній фільм, створюючи твір мистецтва, автор безумовно направляє свою діяльність на укладання авторського договору для того, щоб результат його творчої праці був відомий широкому колу осіб. У тих випадках, коли автор створює твір, що буде цікавий й необхідний тільки для спеціально підготовленого кола осіб, то й ціль укладання такого договору буде виражатися в доведенні цього твору саме до обмеженого, професійного кола осіб. Варто додати, що як правило це твір наукового характеру.

Отже, можна виділити авторські договори, метою укладання яких буде доведення твору до загальної відомості (літературні твори, аудіовізуальні твори, твори мистецтва). У цій же групі можна виділити авторські договори, метою укладання яких є доведення створеного твору до відомості професійного (вузького) кола осіб (наукові твори, зокрема дисертації в тій або іншій сфері науки, монографії, витвори технічного характеру, бази даних).

Висновки. На підставі викладеного можна зробити висновки про те, що класифікація авторських договорів здійснюється за різними критеріями. Зокрема виділяє авторські договори залежно від виду твору; залежно від способу використання твору; у залежності готовності твору; залежно від обсягу переданих прав; авторські договори про передачу твору для використання й авторські ліцензійні договори.

Пропонуємо доповнити зазначений перелік класифікацій авторських договорів. Пропонуємо виділяти авторські договори залежно від суб'єктного складу й залежно від мети авторського договору.

Список літератури

1. Барышев С. А. Авторский договор в гражданском праве России, Франции и Швейцарии (сравнительно-правовой анализ): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Казань, 2002, 212 с.
2. Ваксберг А. И. Основные черты издательского договора по советскому гражданскому праву. Ученые записки ВИЮН. Вып. 3. М., 1955, 233 с.
3. Гордон М. В. Советское авторское право. М.: Госюриздат, 1955, 232 с.
4. Корецкий В. И. Авторские правоотношения в СССР. Сталинабад, 1959, 371 с.
5. Моргунова Е. А., Рузанова О. А. Авторское право. М.: Издательство «Экзамен», 2004, 272 с.
6. Никитина М. И. Авторское право на произведения науки, литературы и искусства. Казань: Изд-во Казанского университета, 1972, 135 с.
7. Новицкий И. Б. Перетерский И.С. Римское частное право. М.: Юрист, 2004, 544 с.
8. Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Ч.1. М.: Статут, 2002, 800 с.
9. Романец Ю. В. Система договоров в гражданском праве России. М.: Юрист, 2004, 496 с.
10. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: Учебник. М.: Проспект, 2004, 752 с.
11. Сергеев А. П. Авторское право / Гражданское право: Учебник, Т.3. М.: Проспект, 2000, 624 с.
12. Судариков С. А. Основы авторского права. Минск: Амалфея, 2000, 511 с.
13. Шершеневич Г. Ф. Авторское право на литературные произведения. Казань: Типография Императорского Университета, 1891, 313 с.
14. Юрченко А. К. Издательский договор. Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1988, 104 с.

Стаття надійшла 22.05.2019 р.

О. И. Яблокова, аспирантка
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра гражданско-правовых дисциплин
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

К ВОПРОСУ О КЛАССИФИКАЦИИ АВТОРСКИХ ДОГОВОРОВ

Резюме

В статье рассматриваются вопросы, связанные с классификацией авторских договоров. Прежде всего, обращается внимание на то, что авторские договоры включаются в систему гражданско-правовых договоров. Следовательно, авторским договорам присущи признаки гражданско-правовых договоров. Исследуются проблемы классификации по различным признакам, которые позволяют определить в целом место авторских договоров в системе договоров о распоряжении имущественными правами авторов. Рассматриваются различные способы выделения классификаций авторских договоров. К критериям классификации авторских договоров относятся: вид произведения, способ использования произведения, является произведение законченным или его необходимо создать. Кроме того, рассматриваются вопросы о возможности классификации авторских договоров по приему «дихотомии». В статье исследуется вопрос о классификации авторских договоров по субъектному составу. В данном случае обращается внимание на то, что в одном случае стороной по авторскому договору будет выступать первоначальный субъект (автор), а в других случаях производный субъект (лицо, которому были переданы исключительные права). Также предлагается классифицировать авторские договоры в зависимости от цели авторского договора. Одной из важнейших целей авторского договора является доведение произведения до сведения широкого круга лиц.

Ключевые слова: авторский договор, классификация, критерии классификации, целенаправленность, исключительные права, неисключительные права.

O. I. Jablokova, Graduate Student
Odessa I. I. Mechnikov National University
The Department of Civil Disciplines
Frantsuskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

TO THE QUESTION OF THE CLASSIFICATION OF COPYRIGHT CONTRACTS

Summary

The article discusses issues related to the classification of copyright agreements. First of all, attention is drawn to the fact that copyright agreements are included in the system of civil contracts. Therefore, copyright treaties are inherent signs of civil contracts. The author studies the problems of classification according to various criteria, which allow to determine in general the place of copyright agreements in the system of agreements on the disposal of property rights of authors. Various ways of distinguishing classifications of copyright treaties are considered. The criteria for the classification of copyright treaties include: the type of work, the method of using the work, is the work complete or must be created. In addition, questions are being considered about the possibility of classifying copyright treaties for accepting «dichotomy». The article examines the issue of classification of copyright treaties by subject composition. In this case, attention is drawn to the fact that in one case the party under the author's contract will be the original subject (the author), and in other cases the derivative subject (the person to whom exclusive rights have been transferred). It is also proposed to classify copyright agreements depending on the purpose of the copyright agreement. One of the most important goals of the copyright agreement is to bring the work to the attention of a wide range of people.

Key words: author's agreement, classification, classification criteria, targeting, exclusive rights, non-exclusive rights.